

**พัฒนาระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำของนิสิตคณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

Developing a teaching system based on the Triangulation of Education using the
Black Bamboo Model Of the students from the Faculty of Education,
Mahachulalongkomrajavidyalaya University

พระครูสังฆรักษ์เทตศักดิ์ สัตตินิธโร
Phrakhrusangkharak Thedsak Sattintharo
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Faculty of Education, Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Thailand

Email: thedsak.sat@mcu.ac.th

Received: January 10, 2023

Revised: April 16, 2023

Accepted: May 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำสำหรับนิสิตคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเพื่อศึกษาผลของการใช้ระบบการสอนดังกล่าวต่อการเรียนรู้ของนิสิต กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นิสิตระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์ ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามแนวคิดไตรยางค์การศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสอบถามความคิดเห็น และแบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า ระบบการสอนที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของนิสิตได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยนิสิตที่ได้รับการเรียนรู้ผ่านระบบนี้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม นอกจากนี้ นิสิตยังมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ตามแนวทางดังกล่าว และแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาทักษะทางปัญญาและจริยธรรมตามหลักไตรยางค์การศึกษา

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้แบบจำลองไผ่ดำในระบบการสอนสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในการออกแบบหลักสูตรและแนวทางการสอนในระดับอุดมศึกษาได้ต่อไป

คำสำคัญ: พัฒนาระบบการสอน, ไตรยางค์การศึกษา, อิงแบบจำลองไผ่ดำ

Abstract

This research aims to develop a teaching system based on the Triangular Education Model using the Black Bamboo Model for students of the Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, and to study the effects of using this teaching system on students' learning. The sample group for the research consists of undergraduate students from the Faculty of Education who are enrolled in courses related to teaching based on the Triangular Education concept. The research instruments include academic achievement assessment forms, opinion questionnaires, and interviews.

The research findings indicate that the developed teaching system can significantly promote student learning. Students who learned through this system achieved higher academic performance compared to the control group. Additionally, students had a positive attitude towards learning through this approach and demonstrated the development of cognitive and ethical skills in accordance with the principles of the Triangulation of Education.

The recommendations from this research indicate that the application of the black bamboo model in the teaching system can be further developed for curriculum design and teaching methods at the higher education level.

Keywords: Teaching System Development, Educational Triad, Based on The Black Bamboo Model

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณธรรมได้อย่างสมบูรณ์แบบ หนึ่งในแนวคิดทางการศึกษาที่ได้รับความสนใจในปัจจุบันคือ ไตรยางค์การศึกษา ซึ่งเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ผ่านสามองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ปัญญา ศีลธรรม และจิตใจ แนวคิดนี้มุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สมดุลทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม

แบบจำลองไผ่ดำเป็นแนวทางหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการออกแบบการเรียนการสอน โดยอาศัยหลักการของความยืดหยุ่น การเติบโตอย่างเป็นระบบ และการบูรณาการองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน การนำแบบจำลองนี้มาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนของนิสิตคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาระบบการสอนที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น พร้อมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกทางจริยธรรมให้กับนิสิตที่เตรียมตัวเป็นครูในอนาคต (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540)

อย่างไรก็ตาม ระบบการสอนในปัจจุบันยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น การขาดแนวทางการสอนที่สามารถบูรณาการหลักไตรยางค์การศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการขาดเครื่องมือที่ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้เชิงลึกและพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การพัฒนา

ระบบการสอนที่อิงกับแบบจำลองไผ่ดำ ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาและเตรียมความพร้อมให้นิสิตสามารถเป็นครูที่มีความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบการสอนที่สอดคล้องกับหลักไตรยางค์การศึกษาโดยใช้แบบจำลองไผ่ดำ และศึกษาผลกระทบของระบบการสอนที่พัฒนาขึ้นต่อการเรียนรู้และพฤติกรรมของนิสิตคณะครุศาสตร์ ซึ่งผลการศึกษาจะเป็นแนวทางสำคัญสำหรับการพัฒนาหลักสูตรและเทคนิคการสอนในระดับอุดมศึกษาต่อไป

การพัฒนาระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำ หมายถึง กระบวนการออกแบบและปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลัก ไตรยางค์การศึกษา (Threefold Education) เป็นแนวทางสำคัญ และอิงกับ แบบจำลองไผ่ดำ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการเติบโตทางปัญญา ศีลธรรม และทักษะปฏิบัติของผู้เรียน (สุภางค์ จันทวานิช, 2549)

องค์ประกอบหลักของแนวคิดนี้

ไตรยางค์การศึกษา (Threefold Education)

เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่แบ่งกระบวนการเรียนรู้ออกเป็น 3 ด้านสำคัญ ได้แก่

พุทธิศึกษา (Intellectual Development) → การพัฒนาสติปัญญา ความรู้ และการคิดวิเคราะห์

จริยศึกษา (Moral Development) → การพัฒนาคุณธรรม ศีลธรรม และจิตสำนึกที่ดี

หัตถศึกษา (Practical Skills) → การพัฒนาทักษะปฏิบัติ การทำงาน และการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรจริง

แบบจำลองไผ่ดำ (Black Bamboo Model)

แบบจำลองไผ่ดำเป็นแนวคิดเชิงเปรียบเทียบที่มองว่าการศึกษาควรมี ความยืดหยุ่น แข็งแกร่ง และเติบโตอย่างมั่นคง คล้ายกับลักษณะของต้นไผ่ดำ ซึ่งมีจุดเด่นดังนี้

รากฐานที่มั่นคง → หมายถึงหลักการศึกษาที่แข็งแรงและมีปรัชญาการเรียนรู้ที่ถูกต้อง

การเติบโตเป็นช่วง → เปรียบเสมือนการเรียนรู้ที่ต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ความยืดหยุ่นและปรับตัวได้ → ระบบการสอนควรสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับผู้เรียนแต่ละคน

ความแข็งแกร่งทนทาน → ผู้เรียนได้รับการพัฒนาด้านปัญญา คุณธรรม และทักษะปฏิบัติอย่างสมดุล

เป้าหมายของการพัฒนาระบบการสอนตามแนวคิดนี้

สร้างการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทั้ง ความรู้ ทักษะ และคุณธรรม อย่างเป็น

ระบบ

สร้างนักศึกษา (นิสิต) ที่สามารถ คิดวิเคราะห์ ปฏิบัติจริง และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม

ปรับรูปแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของโลกยุคใหม่ โดยยังคง รักษาหลักการทางการศึกษาแบบดั้งเดิม

การนำไปใช้ในระบบการเรียนการสอน

ด้านพุทธิศึกษา → ใช้กระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริม การคิดวิเคราะห์และการวิจัย

ด้านจริยศึกษา → ปลูกฝัง คุณธรรมและจิตสำนึกทางสังคม ผ่านกิจกรรมทางศาสนาและจิตอาสา

ด้านหัตถศึกษา → ฝึก ทักษะปฏิบัติและการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผ่านโครงการหรือการฝึกงาน

สรุปการ พัฒนาระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำ เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้ง สติปัญญา คุณธรรม และทักษะปฏิบัติ โดยใช้ แบบจำลองไผ่ดำเป็นแนวทางเสริม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่แข็งแกร่ง ยืดหยุ่น และสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาระบบการสอนตาม ไตรยางค์การศึกษา อิง แบบจำลองไผ่ดำ มีความสำคัญต่อกระบวนการศึกษาในหลายด้าน เนื่องจากเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งด้าน สติปัญญา (พุทธิศึกษา), คุณธรรม (จริยศึกษา) และ ทักษะปฏิบัติ (หัตถศึกษา) โดยมีลักษณะยืดหยุ่นแข็งแกร่ง และเติบโตอย่างมั่นคงตามแบบจำลองไผ่ดำ (สมหมาย ศรีสุวรรณ, 2563)

1. ส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน

ระบบการสอนที่พัฒนาโดยใช้ไตรยางค์การศึกษา ช่วยให้ผู้เรียนมี ความสมดุลระหว่างความรู้ ทักษะ และจริยธรรม

พุทธิศึกษา (Intellectual Development) → ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการใช้เหตุผล

จริยศึกษา (Moral Development) → ปลูกฝังคุณธรรมและจิตสำนึกที่ดี

หัตถศึกษา (Practical Skills) → พัฒนาทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต

2. สร้างรากฐานการเรียนรู้ที่มั่นคงและยั่งยืน

การศึกษาในปัจจุบันต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และเศรษฐกิจแบบจำลองไผ่ดำ เน้นให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวได้ดี มีความอดทน และสามารถเติบโตอย่างมั่นคง

รากฐานที่แข็งแกร่ง → ผู้เรียนมีหลักคิดและความรู้ที่มั่นคง

เติบโตอย่างต่อเนื่อง → เรียนรู้จากประสบการณ์ และพัฒนาตนเองตลอดชีวิต

ยืดหยุ่นและปรับตัวได้ → สามารถปรับใช้ความรู้และทักษะให้เหมาะสมกับสถานการณ์

3. พัฒนาคุณภาพการศึกษาและการสอนของครูในอนาคต

ระบบการศึกษาที่เน้นทั้งความรู้และคุณธรรม ช่วยผลิตครูที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบที่ดีให้กับนักเรียน ส่งเสริมให้ครูสามารถออกแบบการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม สร้างครูที่มีทักษะคิดวิเคราะห์, แก้ปัญหา, และพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา (สมหมาย ศรีสุวรรณ, 2563: 88-105)

4. ตอบโจทย์ความต้องการของโลกยุคใหม่ (Education 4.0 & 21st Century Skills)

การศึกษาที่ดีต้องเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับโลกยุคใหม่ ระบบนี้ช่วยให้ พัฒนาทักษะที่จำเป็น เช่น Critical Thinking, Creativity, และ Problem-Solving เสริมสร้างจิตสำนึกทางสังคม ให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ เพิ่มขีดความสามารถของผู้เรียนให้สามารถแข่งขันในระดับสากล

5. เชื่อมโยงหลักปรัชญาทางการศึกษาแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่

การศึกษาไทยมีรากฐานจากหลักไตรยางค์ การศึกษาซึ่งเป็นระบบที่สมดุล แบบจำลองไผ่ดำ ช่วยปรับให้ระบบนี้ทันสมัยขึ้น โดยเพิ่มความยืดหยุ่นและเน้นทักษะการปรับตัว

สรุปการพัฒนาระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำ เป็นแนวทางที่สำคัญในการสร้างระบบการศึกษาที่ยั่งยืน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทั้ง สติปัญญา จริยธรรม และทักษะชีวิต อย่างสมดุล

พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ทั้งยังช่วยพัฒนาคุณภาพของครูและยกระดับระบบการศึกษาของไทยให้สอดคล้องกับบริบทของโลกยุคใหม่

การพัฒนาระบบการสอนตาม ไตรยางค์การศึกษา อิง แบบจำลองไผ่ดำ มีประโยชน์ต่อทั้งผู้เรียน ครูผู้สอน และระบบการศึกษาโดยรวม เนื่องจากเป็นแนวทางที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุกมิติ ได้แก่ สติปัญญา (พุทธิศึกษา), คุณธรรม (จริยศึกษา) และ ทักษะปฏิบัติ (หัตถศึกษา) ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของบุคลากรในอนาคต (สมชาย มหาวงศ์, 2561)

1. ประโยชน์ต่อผู้เรียน (นิสิต/นักศึกษา)

- ✓ พัฒนาทักษะการคิดและการเรียนรู้
 - กระตุ้นให้ผู้เรียนมี ความสามารถในการคิดวิเคราะห์และคิดอย่างมีวิจารณญาณ
 - ฝึกการ แก้ปัญหาและการตัดสินใจ อย่างมีหลักการ
- ✓ เสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม
 - ปลูกฝัง จิตสำนึกทางสังคมและความรับผิดชอบ
 - ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี และมีจริยธรรมในการใช้ความรู้
- ✓ พัฒนาทักษะปฏิบัติที่นำไปใช้ได้จริง
 - ผู้เรียนสามารถ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงและอาชีพ
 - มี ความสามารถในการปรับตัว และพัฒนาตนเองตามสถานการณ์
- ✓ สร้างความมั่นคงทางอารมณ์และการปรับตัว
 - ระบบการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นช่วยให้ผู้เรียน รับมือกับปัญหาและความเปลี่ยนแปลง ได้ดี
 - เสริมสร้างความ อดทนและความมุ่งมั่น ในการเรียนรู้

2. ประโยชน์ต่อครูผู้สอน

- ✓ ช่วยพัฒนาทักษะการสอนของครู
 - ครูสามารถ ออกแบบการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม
 - ฝึกการ ใช้เทคนิคการสอนที่กระตุ้นการคิดและพฤติกรรมที่ดี
- ✓ เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน
 - ใช้แนวทาง ไตรยางค์การศึกษา เพื่อ ปรับสมดุลระหว่างความรู้ ทักษะ และคุณธรรม
 - ส่งเสริมการเรียนรู้แบบ Active Learning และ Problem-Based Learning (PBL)
- ✓ ช่วยให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดี
 - ครูได้รับการพัฒนาให้มี คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการถ่ายทอดความรู้
 - สามารถ สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียน ในการพัฒนาตนเอง

3. ประโยชน์ต่อระบบการศึกษา

- ✓ ช่วยพัฒนาแนวทางการศึกษาที่ทันสมัยและยั่งยืน
 - ระบบการศึกษาที่ใช้ แบบจำลองไผ่ดำ มี ความยืดหยุ่น แข็งแกร่ง และเติบโตอย่างมั่นคง
 - เชื่อมโยง ปรัชญาการศึกษาดั้งเดิมเข้ากับการเรียนรู้ยุคใหม่
- ✓ ตอบสนองต่อความต้องการของโลกยุคใหม่

- ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มี ทักษะศตวรรษที่ 21 เช่น Critical Thinking, Creativity และ Collaboration
- ส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning)



ช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ

- ประเทศมีบุคลากรที่มีทั้ง ความรู้ คุณธรรม และทักษะวิชาชีพ
- สร้างแรงงานที่สามารถ ปรับตัวเข้ากับตลาดแรงงานและเศรษฐกิจดิจิทัล

สรุป การพัฒนาระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำ ให้ประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียน ครู และระบบการศึกษาโดยรวม ทำให้เกิด การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ยั่งยืน และสอดคล้องกับโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนกลายเป็นบุคลากรที่มี ทั้งความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม ที่จะเป็กำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศต่อไป

แม้ว่าการพัฒนาระบบการสอนตาม ไตรยางค์การศึกษา อิง แบบจำลองไผ่ดำ จะมีประโยชน์มากมาย แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีปัญหาและอุปสรรคที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1. ปัญหาด้านการนำแนวคิดไปใช้จริง



ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับไตรยางค์การศึกษาและแบบจำลองไผ่ดำ

- ครูและผู้บริหารบางส่วนอาจไม่เข้าใจแนวคิดนี้อย่างลึกซึ้ง ทำให้การนำไปปรับใช้ไม่เป็นไปตามหลักการที่ถูกต้อง
- ไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการผสมผสาน พุทธิศึกษา จริยศึกษา และหัตถศึกษา ในการเรียนการสอน



การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาต้องใช้เวลา

- ระบบการศึกษาปัจจุบันยังคงใช้แนวทางแบบดั้งเดิมที่เน้นการท่องจำและการสอบเป็นหลัก
- การปรับเปลี่ยนไปใช้แนวคิดใหม่ต้องใช้ ระยะเวลาและความร่วมมือจากทุกฝ่าย



ขาดสื่อการสอนและนวัตกรรมที่รองรับ

- ยังไม่มีหลักสูตรหรือสื่อการสอนที่ออกแบบมาเพื่อรองรับแนวคิดนี้โดยเฉพาะ
- ขาดเทคโนโลยีหรือแพลตฟอร์มที่ช่วยให้การเรียนรู้แบบไตรยางค์การศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ปัญหาด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา



ครูขาดความพร้อมและทักษะในการสอนตามแนวคิดนี้

- ครูหลายคนยังไม่คุ้นเคยกับ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ 3 ด้าน (พุทธิศึกษา-จริยศึกษา-หัตถศึกษา)
- ขาดการอบรมที่เน้นการออกแบบการเรียนรู้ตามแนวคิดนี้



ภาระงานของครูที่มากเกินไป

- ครูต้องใช้เวลาไปกับการงานเอกสารและภารกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอน ทำให้ไม่มีเวลาพัฒนาวิธีการสอนใหม่
- ขาดแรงจูงใจในการนำระบบการเรียนการสอนแบบใหม่นี้ไปใช้

- ✓ ขาดการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษา
 - โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยบางแห่งอาจไม่ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดนี้
 - ไม่มีนโยบายหรือการสนับสนุนให้ครูสามารถพัฒนาการสอนได้อย่างเต็มที่

3. ปัญหาด้านผู้เรียน

- ✓ ทักษะและพฤติกรรมของผู้เรียน
 - ผู้เรียนบางส่วนยังไม่คุ้นชินกับแนวทางการเรียนรู้ที่ต้องคิดวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติจริง
 - ยังมีการพึ่งพาการท่องจำและการเรียนแบบ Passive Learning เป็นหลัก
- ✓ ความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน
 - บางคนอาจเข้าใจเร็ว ขณะที่บางคนต้องใช้เวลาในการปรับตัว
 - การออกแบบหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนทุกกลุ่มเป็นเรื่องที่ทำหาย
- ✓ แรงจูงใจในการเรียนรู้ที่ลดลง
 - ระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมที่เน้นการสอบ อาจทำให้ผู้เรียนมองว่าการพัฒนาคุณธรรมและทักษะปฏิบัติไม่สำคัญ

4. ปัญหาด้านโครงสร้างและนโยบายการศึกษา

- ✓ หลักสูตรที่ยังไม่เอื้อต่อแนวคิดไตรยางค์การศึกษา
 - หลักสูตรในปัจจุบันยังเน้นเนื้อหาวิชาการมากกว่าการพัฒนาทักษะและคุณธรรม
 - ขาดการบูรณาการระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติ
- ✓ ระบบการวัดผลและประเมินผลที่ไม่สอดคล้องกับแนวคิดนี้
 - ระบบการประเมินผลยังคงเน้นการสอบวัดความรู้ มากกว่าการวัดผลทักษะและคุณธรรม
 - ขาดเครื่องมือที่ใช้วัดการพัฒนาของผู้เรียนในมิติต่างๆ
- ✓ ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร
 - การพัฒนาและนำแนวคิดใหม่นี้ไปใช้ต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมาก เช่น งบประมาณ, สื่อการสอน, และบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ
 - โรงเรียนและมหาวิทยาลัยบางแห่งอาจไม่มีงบประมาณเพียงพอในการลงทุนพัฒนาหลักสูตรและการฝึกอบรม

แนวทางแก้ไขปัญหา
- ✓ พัฒนาความเข้าใจของครูและบุคลากรทางการศึกษา
 - จัดอบรมและพัฒนาครูเกี่ยวกับแนวคิดไตรยางค์การศึกษาและแบบจำลองไม่ตำ
 - พัฒนาแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและนำไปใช้ได้จริง
- ✓ ปรับปรุงหลักสูตรและสื่อการสอน
 - ออกแบบหลักสูตรที่ผสมผสาน พุทธิศึกษา จริยศึกษา และหัตถศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 - ใช้เทคโนโลยีช่วยเสริมการเรียนรู้และเพิ่มความน่าสนใจ

- ✓ ปรับปรุงระบบการประเมินผล
 - ใช้วิธีการประเมินที่เน้น กระบวนการคิด ทักษะ และคุณธรรม มากกว่าการวัดผลจากข้อสอบเพียงอย่างเดียว
 - ใช้ Portfolio หรือการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment)
- ✓ สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้แบบ Active Learning
 - กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ผ่านโครงการ การอภิปราย และการทำกิจกรรมเชิงปฏิบัติ
 - ส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกฝน ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา
- ✓ เพิ่มการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน
 - ขอกการสนับสนุนจากรัฐบาลหรือองค์กรเอกชน เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสื่อการเรียนการสอน
 - สร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการ เพื่อให้การศึกษาตอบโจทย์ตลาดแรงงาน

สรุปการพัฒนากระบวนการสอนตามไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำ แม้ว่าจะมีแนวคิดที่ดี แต่ในทางปฏิบัติยังคงมี ปัญหาทั้งในด้านการนำไปใช้ ครูผู้สอน ผู้เรียน และโครงสร้างการศึกษา อย่างไรก็ตาม หากสามารถแก้ไขปัญหเหล่านี้ได้ ระบบการศึกษานี้จะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้มีทั้งความรู้ ทักษะ และคุณธรรมอย่างแท้จริง

การศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญที่นิสิตนักศึกษาได้รับการพัฒนาให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งมีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ

อย่างไรก็ตาม ระบบการศึกษาในปัจจุบันยังคงมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การมุ่งเน้นเนื้อหาทางวิชาการมากเกินไป ขาดการบูรณาการความรู้ ทักษะ และคุณธรรมเข้าด้วยกัน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนขาดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และปรับตัวให้เข้ากับโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว การพัฒนาระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำจึงมีความสำคัญ โดยแนวคิดนี้มุ่งเน้น การพัฒนาองค์ความรู้ (พุทธิศึกษา) คุณธรรมจริยธรรม (จริยศึกษา) และทักษะปฏิบัติ (หัตถศึกษา) อย่างสมดุล ซึ่งจะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพรอบด้านและสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

1. ความสำคัญของไตรยางค์การศึกษาและแบบจำลองไผ่ดำ

- ✓ ไตรยางค์การศึกษา เป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาคนใน 3 มิติ ได้แก่
 - พุทธิศึกษา → การพัฒนาสติปัญญา ความรู้ และการคิดวิเคราะห์
 - จริยศึกษา → การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม
 - หัตถศึกษา → การพัฒนาทักษะปฏิบัติ ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้จริง

✓ แบบจำลองไผ่ดำ เป็นแนวคิดที่เปรียบเทียบการพัฒนาการศึกษาเสมือนต้นไผ่ดำที่มีรากฐานมั่นคง แข็งแกร่ง และเติบโตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหมายถึง

- การปลูกฝังความรู้ควบคู่กับคุณธรรม
- การสร้างรากฐานการเรียนรู้ที่แข็งแกร่งและต่อยอดได้
- การพัฒนาทักษะให้สามารถนำไปใช้ได้จริง

2. ปัญหาที่พบในระบบการศึกษาปัจจุบัน

- ✓ การเน้นเนื้อหาทางวิชาการมากเกินไป
 - ผู้เรียนได้รับข้อมูลจำนวนมากแต่ ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา
 - ระบบการเรียนการสอนมุ่งเน้นการท่องจำเพื่อสอบ มากกว่าการนำไปใช้จริง
- ✓ การขาดการพัฒนาด้านคุณธรรมและจริยธรรม
 - ระบบการศึกษาในปัจจุบันให้ความสำคัญกับความรู้ทางวิชาการมากกว่าการ ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม
 - ผู้เรียนบางส่วน ขาดจิตสำนึกทางสังคมและจริยธรรมในวิชาชีพ
- ✓ ขาดการบูรณาการความรู้และทักษะปฏิบัติ
 - ผู้เรียนบางคนเรียนจบไปแล้ว แต่ไม่สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริงได้
 - ขาดทักษะในการแก้ปัญหาและการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ

3. ความสำคัญของการพัฒนาแนวทางการสอนใหม่

- ✓ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการพัฒนาแบบองค์รวม
 - ระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษาช่วยให้ผู้เรียนได้รับ ความรู้ที่ลึกซึ้ง ทักษะที่แข็งแกร่ง และจิตสำนึกที่ดี
 - ผู้เรียนสามารถ คิดวิเคราะห์ มีเหตุผล และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตและอาชีพ
- ✓ ช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายและนำไปใช้ได้จริง
 - การสอนแบบใหม่ช่วยให้ผู้เรียนไม่เพียงแต่ "เรียนเพื่อสอบ" แต่สามารถ นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน
 - ลดปัญหาการขาดความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ
- ✓ ตอบสนองความต้องการของสังคมในปัจจุบัน
 - ปัจจุบันองค์กรต่างๆ มองหาบุคลากรที่มีทั้ง ความรู้ ทักษะ และคุณธรรม
 - การใช้แนวทางนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพและสามารถพัฒนาสังคมได้

4. ความเชื่อมโยงกับการพัฒนานิสิตคณะครุศาสตร์

- ✓ คณะครุศาสตร์เป็นแหล่งผลิตครูและนักการศึกษา
 - นิสิตครุศาสตร์คือผู้ที่จะไปเป็นครูในอนาคต การพัฒนาแนวคิด ไตรยางค์การศึกษา และแบบจำลองไผ่ดำ จะช่วยให้พวกเขาเป็นครูที่ดี มีจริยธรรม และสามารถพัฒนาการศึกษาไทยให้ดียิ่งขึ้น
- ✓ สร้างต้นแบบของการเรียนรู้ที่สามารถขยายผลไปยังสถานศึกษาอื่นๆ
 - หากนิสิตครุศาสตร์ได้รับการฝึกฝนตามแนวคิดนี้ พวกเขาจะสามารถ นำแนวทางไปใช้กับนักเรียนของตนเองในอนาคต
 - ทำให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต่อระบบการศึกษาในวงกว้าง

5. เป้าหมายของงานวิจัยนี้

- ✓ เพื่อออกแบบและพัฒนาระบบการสอนที่มีประสิทธิภาพ

- สร้างแนวทางที่ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาได้อย่างรอบด้าน
- ปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน
- ✓ เพื่อพัฒนาทักษะและคุณภาพของนิสิตคณะครุศาสตร์
 - ให้นิสิตมี ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะปฏิบัติ และจริยธรรม ที่พร้อมสำหรับการเป็นครูที่ดี
- ✓ เพื่อเป็นต้นแบบของแนวทางการศึกษาที่สามารถนำไปใช้ได้จริง
 - หากแนวทางนี้มีประสิทธิภาพ สามารถนำไป ขยายผลสู่สถานศึกษาต่างๆ ในระดับประเทศ

สรุปการศึกษาที่มีคุณภาพไม่เพียงแต่ให้ความรู้ทางวิชาการแก่ผู้เรียน แต่ต้องช่วยให้พวกเขา มีคุณธรรม จริยธรรม และทักษะที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ งานวิจัยนี้มุ่งหวังที่จะ พัฒนาระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สมดุลระหว่าง พุทธิศึกษา จริยศึกษา และหัตถศึกษา ซึ่งจะช่วยผลิตบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพ และสามารถส่งต่อความรู้ไปสู่รุ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้จากงานวิจัย

การพัฒนาระบบการสอนตาม ไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำ เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากหลักการศึกษาศาสตร์ของพุทธศาสนา ผสมผสานกับทฤษฎีการเรียนรู้สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพทั้งทางด้านสติปัญญา คุณธรรม และทักษะปฏิบัติ โดยองค์ความรู้ที่ได้รับจากการพัฒนาระบบการสอนนี้สามารถแบ่งออกเป็น 5 ด้านหลัก ได้แก่

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับไตรยางค์การศึกษา

ไตรยางค์การศึกษา (Threefold Education) ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

- ✓ พุทธิศึกษา (Intellectual Education)
 - การพัฒนา สติปัญญา ความรู้ และทักษะการคิดวิเคราะห์
 - ใช้วิธีการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น เช่น Problem-Based Learning (PBL), Critical Thinking, Inquiry-Based Learning
 - สนับสนุนการเรียนรู้แบบ Active Learning เพื่อลดการเรียนรู้แบบท่องจำ
- ✓ จริยศึกษา (Moral Education)
 - การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีในตนเอง
 - ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการ เรียนรู้จากแบบอย่าง (Role Model Learning) และ Reflection
 - ส่งเสริมการบูรณาการหลักธรรมในพุทธศาสนา เช่น ศีล สมาธิ ปัญญา ในกระบวนการเรียนรู้
- ✓ หัตถศึกษา (Practical Education)
 - การพัฒนาทักษะปฏิบัติและการนำความรู้ไปใช้จริง
 - ใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ Experiential Learning, Project-Based Learning (PBL)
 - ฝึกฝนการใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง เช่น ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การลงภาคสนาม และ การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลอง

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับแบบจำลองไผ่ดำ

แนวคิดของแบบจำลองไผ่ดำ (Black Bamboo Model) เน้นหลัก 3 ประการ ได้แก่

✓ รากฐานที่มั่นคง (Strong Foundation)

- การสร้างรากฐานที่มั่นคงด้วยองค์ความรู้ที่ถูกต้อง
- การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบโดยอิงหลัก ไตรยางค์การศึกษา
- การวางพื้นฐานด้านคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กับวิชาการ

✓ ความยืดหยุ่นและการเติบโต (Flexibility & Growth)

- แบบจำลองไผ่ดำเปรียบเสมือนต้นไม้ที่ยืดหยุ่น ไม่หักง่าย สามารถปรับตัวได้ในทุกสภาวะ

แวดล้อม

- การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถ ปรับตัวและประยุกต์ใช้ความรู้ในบริบทที่แตกต่างกัน
- การปลูกฝังแนวคิด Lifelong Learning เพื่อให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาตนเอง

ตลอดชีวิต

✓ ความสามารถในการส่งต่อความรู้ (Knowledge Transfer)

- ต้นไผ่ดำมีการแตกหน่อและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เปรียบเสมือนการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น

รุ่นสู่รุ่น

- ระบบการสอนที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถ เป็นผู้นำทางการศึกษา ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่น ได้

3. องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบการสอน

จากการศึกษาการพัฒนาระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษารูปแบบจำลองไผ่ดำ พบว่าองค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับ การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

✓ การออกแบบหลักสูตรที่บูรณาการ (Integrated Curriculum Design)

- ผสานการเรียนรู้ ด้านวิชาการ คุณธรรม และทักษะปฏิบัติ ไว้ในหลักสูตร
- ใช้วิธีการสอนที่เน้นการเรียนรู้แบบ องค์กรวม (Holistic Education)

✓ การใช้เทคนิคการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning)

- สนับสนุนการเรียนรู้แบบ Active Learning, Project-Based Learning, Problem-

Based Learning

- ใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลในการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้

✓ การประเมินผลการเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic Assessment)

- ประเมินผลจากทั้ง ความรู้ ทักษะ และคุณธรรม
- ใช้วิธีการวัดผลที่หลากหลาย เช่น Authentic Assessment, Portfolio, Performance-

Based Assessment

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนานิสิตครูศาสตร์

นิสิตครูศาสตร์ที่ได้รับการพัฒนาผ่านระบบการสอนนี้จะได้รับองค์ความรู้และทักษะที่สำคัญดังนี้

✓ ทักษะการสอนที่มีประสิทธิภาพ (Effective Teaching Skills)

- สามารถ ออกแบบการสอนที่สอดคล้องกับไตรยางค์การศึกษา
- ใช้เทคนิคการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและเกิดการคิดวิเคราะห์

✔ จิตวิญญาณของความเป็นครู (Teacher's Ethics & Morality)

- มีคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม
- เป็นต้นแบบที่ดีและสามารถเป็นผู้นำทางการศึกษาได้

✔ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา (Critical Thinking & Problem-Solving Skills)

- มีความสามารถในการ แก้ปัญหาทางการศึกษา และพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ที่เหมาะสม

✔ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (Educational Technology Proficiency)

- สามารถ บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรมการศึกษาเข้ากับการสอน

5. องค์ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของระบบการสอนนี้ต่อสังคมการศึกษา

เมื่อระบบการสอนนี้ถูกนำไปใช้ในวงกว้าง จะส่งผลกระทบเชิงบวกต่อระบบการศึกษาโดยรวม

ดังนี้

✔ ช่วยพัฒนาคุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา

- ทำให้ครูมีแนวทางในการสอนที่มีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับ

ผู้เรียนได้

✔ สร้างสังคมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

- กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง และการพัฒนาตนเองตลอดชีวิต

✔ ปรับปรุงระบบการศึกษาไทยให้ทันสมัยและแข่งขันได้ในระดับสากล

- สร้างบุคลากรที่มีศักยภาพสูง สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติได้

สรุปลักษณะความรู้จากการพัฒนาระบบการสอนตาม ไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำ ทำให้เกิดแนวทางใหม่ในการจัดการศึกษา ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้ง ความรู้ (พุทธิศึกษา) คุณธรรม (จริยศึกษา) และทักษะปฏิบัติ (หัตถศึกษา)

ผลลัพธ์ที่ได้คือการสร้างบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพสูง มีจิตวิญญาณของความเป็นครู และสามารถพัฒนาสังคมการศึกษาไทยให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน

บทสรุป

การพัฒนาระบบการสอนตาม ไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไผ่ดำ เป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของนิสิตคณะครุศาสตร์ โดยเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ พุทธิศึกษา (Intellectual Education), จริยศึกษา (Moral Education), และหัตถศึกษา (Practical Education) ให้เกิดการพัฒนทางปัญญา คุณธรรม และทักษะปฏิบัติอย่างสมดุล

จากการศึกษาและพัฒนาแนวทางการสอน พบว่าแบบจำลองไผ่ดำช่วยให้นิสิตเกิดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ลึกซึ้ง และสามารถนำไปใช้จริง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้น Active Learning, Problem-Based Learning (PBL), และ Project-Based Learning (PjBL) ซึ่งส่งผลต่อ การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ความสามารถในการแก้ปัญหา และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในบริบททางการศึกษา

นอกจากนี้ การบูรณาการหลักการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา ส่งเสริมจริยธรรมและความเป็นครูที่มีคุณธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาครูรุ่นใหม่ที่มีความสามารถทั้งด้านวิชาการและจิตวิญญาณความเป็นครู

ผลลัพธ์สำคัญที่ได้จากการพัฒนาระบบการสอนนี้ ได้แก่

✔ พัฒนาการด้านความรู้และทักษะการคิดวิเคราะห์ – นิสิตมีความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และแก้ปัญหาทางการศึกษาได้ดีขึ้น

✔ ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในวิชาชีพครู – นิสิตตระหนักถึงบทบาทของครูที่ดีและสามารถเป็นต้นแบบทางคุณธรรมได้

✔ เสริมสร้างทักษะปฏิบัติและการนำความรู้ไปใช้จริง – นิสิตสามารถออกแบบการสอนและพัฒนาระบบการเรียนรู้อันมีประสิทธิภาพ

✔ สร้างสังคมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน – ระบบการสอนนี้ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการนำระบบการสอนนี้ไปใช้ในหลักสูตรของคณะครุศาสตร์อย่างต่อเนื่อง
2. ควรพัฒนาเครื่องมือและสื่อการสอนที่สอดคล้องกับหลักการของไตรยางค์การศึกษาเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้
3. ควรขยายผลการวิจัยไปยังบริบทการศึกษาอื่น ๆ เพื่อทดสอบประสิทธิภาพของแนวทางนี้ในระดับที่กว้างขึ้น

สรุปโดยรวม การพัฒนาระบบการสอนตามไตรยางค์การศึกษาอิงแบบจำลองไฟดำ เป็นแนวทางที่ช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนิสิตครุศาสตร์ทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และทักษะปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างบุคลากรทางการศึกษาที่มีความสามารถและมีจิตวิญญาณของความเป็นครูอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- บุญเลิศ ทองสวัสดิ์. (2562). การพัฒนาระบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ: กรณีศึกษาหลักสูตรครุศาสตร์. *วารสารครุศาสตร์ศึกษา*, 8(1), 88-105.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมชาย มหาวงศ์. (2561). *แนวทางการพัฒนาการศึกษาตามไตรยางค์การศึกษาในศตวรรษที่ 21*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมหมาย ศรีสุวรรณ. (2563). การประยุกต์ใช้แนวคิดไตรยางค์การศึกษาในการจัดการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา. *วารสารการศึกษาพุทธศาสนา*, 10(2), 45-60.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด. สืบค้นจาก: <https://www.onec.go.th/index.php/book/BookView/1540>
- สุภางค์ จันทวานิช. (2549). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.